

Symposium 'OP 'N DIEK' te Groningen, 21 en 22 Juni 2011

Waddenbeleving vanaf de dijk

Titel en uitdaging

'Op 'n diek' heet een visrestaurant met terras, op een dijk met de gelijknamige naam te Neufeld, ten noordwesten van Hamburg, met uitzicht op een kleine haven in een kwelderachtig gebied van de Waddenzee. De situatie is direct vergelijkbaar met die in Noordpolderzijk, boven Groningen aan zee, met het verschil dat daar een café met terras achter de dijk ligt.

De titel wijst op de sporen van een verwant dialect, en op het feit dat in het Duitse voorbeeld een blik vanuit een dijkhuis op het gebied vóór de dijk deel uitmaakt van de Waddenbeleving.

Overeenkomst en verschil nodigen uit tot een vergelijking van vormgeving en beleving van het waddengebied vanaf de dijk.

Bijdrage

Het 'OP 'N DIEK' symposium wil het profiel van waddenbeleving vanaf de dijk aanscherpen. Dat wil zeggen een beleving vanaf de dijk het buitendijkse gebied in. Vanuit het gezichtspunt van natuurbeleving, cultuurhistorie en toerisme. Op de schaal van de vogelkijkhut lukt het doorgaans wel om een waddenconforme vormgeving en beleving voor toeristen te realiseren. Maar de spagaat aan de waddenkust bestaat uit enerzijds de generieke middelen die het toerisme – tot dusver met name in Duitsland – met zich meebrengt, zoals de camper en het evenementenzwembad aan de kust, en anderzijds de beleving van het wereldcultuurerfgoed Waddenzee. Wat in de praktijk vaak ontbreekt is een iets meer verfijnd gevoel waarmee faciliteiten als onderdeel van een waddenervaring kunnen worden ingezet. Het gaat behalve om kampeerfaciliteiten en kindervermaak ook om informatieverlening, eetgelegenheden en de vorm van toegankelijkheid van de buitendijkse gebieden. Pas als dit sterker waddenconform is krijgt het gebied ook een aantrekkingskracht voor mensen van (ver) buiten de regio. Ook al brengt dat weer nieuwe valkuilen van de globalisering met zich mee, toch verdient het waddengebied een profiel van specificiteit ter wille van internationale herkenbaarheid. Met andere woorden: een sterk verhaal dat diverse locale ervaringen samenbrengt, en t.b.v. mogelijke verfijning en innovatie tevens overstijgt, om een te definiëren trendbreuk en een vorm van 'cross advertising' op een bovenregionaal en internationaal niveau voort te kunnen brengen.

Uitgangspunten

1. Waddenbeleving vanaf de dijk als uitdaging

Cultuurhistorisch: De vertelling over een jonge Noord Friese dijkgraaf uit de 18^e eeuw, in 'Der Schimmelreiter' van Theodor Storm (1888), heeft een fascinatie voor de dijk vertolkt en beroemd gemaakt, die tot op heden doorleeft. "Neem de twee bejaarde buurmänner die elke dag – klokslag tien over een – in de auto stappen naar de dijk." (Annemarie Kok, zie punt 4)

Ecologisch: Aan de orde komt o.a. een kritische analyse van het voorbehoud van It Fryske Gea tegenover de praktijk van opgespoten strandjes en met wandelwegen ontsloten kwelders aan de kust van Oost Friesland (D).

Economisch: Wat is het perspectief van toerisme aan de vastelandskust voor Noordelijke gemeenten met krimp? Zetten waddengoud producten, wellness, bed- and breakfast en kunstgaleries zoden aan de dijk?

2. *De status van de Waddenzee als werelderfgoed*

Concreet ontmoeten deze perspectieven zich in een gewenste praktijk vanuit een behoefte, die de status van de Waddenzee als werelderfgoed met zich meebrengt. De status trekt toeristen aan die aanspraak maken op verblijfsruimte, consumptiemogelijkheden, een begrip van cultuurgeschiedenis, informatieoverdracht en diverse vormen van Waddenbeleving.

3. *De verbinding toerisme – bedrijvigheid*

Behalve pure natuurbeleving biedt de verbinding toerisme – bedrijvigheid perspectief. In diverse kleine en grote havens mengen zich vormen van bedrijvigheid en toerisme, evenzo op de vastelandslocaties van de bootverbindingen met de Waddeneilanden. Potentiële of daadwerkelijke ruimte voor Waddenbeleving wordt op diverse plaatsen aan de vastelandskust geflankeerd door locaties voor energieopwekking en/of containeroverslag. In Duitsland trekken ook die locaties dagjestoeristen.

4. *Het sterke verhaal*

De thema's van het symposium dagen uit om de kennis vanuit diverse locale verhalen verder te ontwikkelen tot mogelijke uitgangspunten voor een "sterk verhaal" (Hans Mommaas) over het gebied langs de vastelandsdijk van de Waddenzee. Een verhaal dat de ontwikkeling van een sterker profiel van een beleving van Waddencultuur koestert, en voor toeristen toegankelijk is. Uitgangspunt vormen de verhalen zoals verzameld in

- a. *Randland – Portret van de Friese en Groningse kuststrook* van Annemarie Kok (2001);
- b. *Wadden -Verhalend Landschap* (2005);
- c. diverse bijdragen aan The 12th Wadden Sea Symposium te Wilhelmshaven, gehouden op 30 maart – 3 april 2009, en
- d. het symposium over toerisme te Groningen, georganiseerd door de Raad voor de Wadden op 31 maart 2010.

Regiospecifiek toerisme vanuit een trilateraal perspectief

Aangezien het toerisme op de Waddeneilanden zijn plafond bereikt heeft, bieden vormen van toerisme aan de vastelandskust en nabij de estuaria mogelijkheden tot uitbreiding van het waddentoerisme. In Nederland is tot dusver een aanzet daartoe nauwelijks van de grond gekomen, met uitzondering van een paar plaatsen aan de vastelandskust (Paessens-Moddergat, Noordpolderzijl) waar aan een relatief klein dagjespubliek uitzicht op de Wadden wordt geboden. Daarnaast zijn er pogingen in het Lauwersmeergebied (Esonstad, Suyderoog), met inzet van de nieuwe kwaliteiten die de afsluiting van het voormalige waddegebied in zich draagt.

Diverse 'slow' producten kunnen de waddenbeleving versterken. Het cultuurbewuste label Waddengoud, begonnen op Texel op basis van Texelse producten, heeft zijn weg naar het vasteland gevonden. Ook het Lutje Hoeske (een Oost Groningse variant van de Duitse strandstoel) is een product dat natuurnabijheid belichaamt, en als 'slow furniture' zou kunnen worden gelabeld. De stap naar architectuur vormt de aanpak die TWA architecten 'slow architecture' noemen.

De Nederlandse 'slow food / furniture / architecture' dimensie zou het waddentoerisme in Duitsland en Denemarken kunnen inspireren, en omgekeerd zou Nederland van de toegankelijkheid van de buitendijkse kwelders in Duitsland en de meer uitgesproken aandacht voor ecologische woningen op de Deense eilanden kunnen leren.

'Wederzijds gluren bij de burens': hoe gaat Denemarken/Duitsland/Nederland met zijn Wadden om?

Het verschil in aanpak in Denemarken, Duitsland en Nederland is een onderwerp van analyse en discussie tijdens het symposium. Hoe wordt de ontwikkeling en de vormgeving van het kustgebied bestudeerd en aangepakt in deze landen? In hoeverre gebeurt dit in relatie tot de door wetenschappers en bestuurders noodzakelijk geachte transformatie van de kust in het kader van klimaatverandering? Waarom wordt hierbij in Nederland niet en in Duitsland en Denemarken wel een verblijfsmogelijkheid voor toeristen opgenomen? Welke instanties zijn hierbij betrokken? Wie maken de ontwerpen? Hoe werkt de besluitvorming? Vooral de laatste twee vragen dagen uit tot een mogelijke, systematische vergelijking. Veldonderzoek van de Hanzehogeschool in samenwerking met Atelier Fryslân (Augustus 2010) heeft geleerd dat het zin heeft om de vernieuwde aanpak van het kustgebied van Noord-Duitsland in Nederland, maar ook in een internationaal kader waarin de wadbeleving een herkenbaar toeristisch profiel moet krijgen, voor te stellen.

Opzet tweedaags symposium (maximaal 200 deelnemers)

Dag 1, 21 Juni 2011 – de aanleidingen uit ‘Verhalend Landschap’ voor ‘een sterk verhaal’

Locatie: Forum Images Groningen

Ochtend: drie key-note lectures (Duitse en Nederlandse hoogleraren) schetsen het perspectief van een mogelijke betekenis van de lokale verschillen in beleving van en vanaf de dijk, gerelateerd aan het totale kustgebied langs de Waddenzee, als mogelijke drager voor een vorm van Waddenzeetoerisme dat meer internationale herkenbaarheid nastreeft. Dit perspectief wordt opgebouwd via inzichten in:

1. de verschillen binnen het totale gebied, en de vraag in hoeverre hier niettemin sprake is van een samenhangende cultuur;
2. de strategie van “een sterk verhaal” om transregionaal te leren denken;
3. (landschaps-)architectuur als middel.

Middag: panorama van verschillende situaties langs de kust, en de daarbij zich manifesterende bottlenecks als het gaat om toerisme toe te laten, evenals de rol van (landschaps-)architectuur t.b.v. toerisme.

Avond: *de dijkgraaf*, een filmische en literaire terugblik op Theodor Storm's *Der Schimmelreiter*, met muzikale omlijsting.

Dag 2, 22 Juni 2011 – van ‘sterk verhaal’ naar strategieën voor een mogelijke gebiedsontwikkeling van de vastelandskust

Locatie: Zernike Groningen

Ochtend: drie werktafels met publiek waarin situaties aan de vastelandskust in Nederland, Duitsland en Denemarken aan elkaar gespiegeld worden. Rondom elke werktafel een actieve groep die overlegt en werkt en daarom heen een publiek dat dit volgt. De vragen die in het publiek opkomen worden verzameld en via interveniërende tussenpersonen ingebracht in de betreffende tafeldiscussie.

Parallel aan de werktafels: een excursie naar de Eems-Dollard regio.

Middag: plenaire bijeenkomst over de resultaten van de werktafels en afsluitend presentaties van toekomstvisies over toerisme aan de vastelandskust, en de rol van architect en landschapsarchitect, zoals ontwikkeld door studenten van de Academie van Bouwkunst Groningen, Hafencity Universität Hamburg en TU Eindhoven.